چیرۆك

سمتانه

د. مارف خەزنەدار

خانـــووی حاجـی ئاغــائه سەر گردێـکی بلنـــد بوو له قەراغ گونـدەکـه دانیشتـووانی گونـد و دەوروبـەرناویان نابوو قەلای حاجی ئاغـــا ئەوی ڕاستیش بێ ئەوە بوو لە دیــوی پشتـەوەی گردەکـه شوێنەواری شوورەی قەلای دێرین تا ئێستا ماوەتەوە، دەڵـێـــن قەلا و نوختـــەی پاســەوانــی بووەلــەســـەردەمـی ساسانی‌یەکانەوە تا ڕۆژگارانی عوسمانی، گۆیا لەوێوە سەرباز وجەندرمە باسی دەوزێ وناوچەکەیان کردووە.

خانـووی حاجی ئاغـا لە لای دەستـە چەپـەوە دەیروانی‌یە گونـد، ئەمـە بەقـەد لێژایی ێیکەوە بوو، تا دەهات بەرەوخووار دەبـووەوە ومـاڵەکانیش تا قەراغ زێ دەکشان ولەگەڵ ناعووری تووتنەوانەکان تێکەڵ دەبوون.

حاجی ئاغـا پیـاوێکی بە سالا چووبوو، نەخۆش بوو، دەردی گران بوو، زەبـــروزەنـگـی دەوری لاویـــەتـی کز بووبوو، لە سەردەمـــی ڕابـــردوودا بەدەســـت و بازووی خۆی هەرچـــی بویستایە دەیکرد، بەلام لەم سەردەمەدا تووانای ئەوەی نەمابوو لەمـــاڵ بێتـە دەرێ لەبـەر ئەوە کاروباری بەڕێـوە بردنی گوندی دابـــووە قادر ئاغـــای کوڕە بچـــووکی، چونکـــە دایکی کوڕە گەورەی ئاغازادە نەبوو.

ئێــواران لەســـەر سەکــۆی بەردەم ماڵی خۆیـــان نوێنیـــان بۆ ڕادەخست ولە سەری ڕادەکشا. لە ماوەی نێوان نوێژی عەسرو شێـوانیش دا خەڵکی ڕوویـان دەکـردە قەلای حاجی ئاغا، بۆ هەواڵ پرسینی و پشوونیکیان لەوێ دەدا.

خەڵکی گوند هەموویان دەیانزانی ئایینی تایبەتی لە مەجلیسی ئاغـا دا هەیـە، بەوەی خەڵکـەکـە، تەنـانەت منداڵ و هەرزە

دەبوو لەسەر ئەژنۆ دابنیشن ، هەروەها نەدەبوو کەس لە لای دەستە چەپی حاجی ئاغا دابنیشێ چونکە ڕووی دەکەوتە لای دەستە ڕاستی یەوە ، ئەمە لەبەر ئەوە بوو کانی ی ژنان کەوتبووە لای دەستەڕاستی قەڵای حاجی ئاغاوە . کە ژنان بۆ سەرکانی دەچوون لە ماڵی حاجی ئاغاوە دیار بوون . کە لە کانیش دەگەڕانەوە وەکو بەرەو ڕووی ماڵی حاجی ئاغا بێن وابوو ، بەڵام لەبن گردەکەوە پێچیان دەکردەوە و دەچوونە ناودێ .

کەس نازانێ ئەم ئایینە کەی دروست بووە ، تەنیا خەڵکەکە ئەوەندە دەزانن لەوەتەی حاجی ئاغا هەیە کەس لە دیوە خانەی سەر سەکۆی ئەو بە شێوەیێکی وا دانائیشێ کە ڕووی بکەوێتە کانی ی ژنانەوە ، مەگەر کەسوکاری نزیکی حاجی ئاغا نەبێ لە ئاغازادەکان و هەندێ کوێخا و تووتنەوانی پیری ڕزیو هەر کەسێکیش ئەگەر بۆ یەکەمین جار ڕێی بکەوتایە ئەم مەجلیسە هەموو شتێکیان تێ دەگەیاند لەم بابەتەوە .

ئەو ئێوارەیە حاجی ئاغا هەستی کرد کە لەشی ساغە ، لە بەر ئەوە نەخۆشی ی لەبیر چووبووەوە ، شتی وای کەم بەخۆیەوە دەدی ، لەبەرئەوەڕووخۆش و دەم بە پێکەنینی بوو، قسەی خۆشی لەگەڵ پیاوەکان دەکرد وبە گاڵتەوە جنێویشی بە مێردمنداڵ و هەرزەو لاوەکان دەدا ، بەوەی بێ تووانا وترسنۆکن هەرچی ئەویشە لەکاتی خۆیدا عەرش و قورش لە بن پێ ی دەلەرزین و باڵندە بە بێ فەرمانی ئەو نەدەفڕین!

ئیتر بەهۆی ئەوەی ئەو ڕۆژە تەندروستی باش بوو، لە هەموو کەسێك زیانر قسەی دەکرد و زۆریش دڵخوش بوو، بەڵام لەپاش ماوەیێك دانیشتووانی مەجلیس هەستیان کرد کە حاجی ئاغا خەریکە بەرە بەرە سارد دەبێتەوە ، بزە وپێکەنین لەسەر لێوەکان و دەم و چاوی کەم دەبنەوەوزیاتریش هەوڵ دەدا کە دانیشتووان قسە بکەن و ئەو گوێ بگرێ پەیتا پەیتا ووردە ئاووری لەلای دەستە ڕاستی دەدایەوە بەڵام دیارە کەس نەبوو ئەوەندە ئازا بێ بتووانێ ئاوورێك لە پشتەوەی بداتەوەو تەماشای ئەو لایە بکا کە حاجی ئاغا ڕووی لێ کردبوو . خۆی خووار دەکردەوەو سەری بلند دەکرد وملی دەخوراند ، هەموو هەڵسوکەوتەکەی ئەوەی دەگەباند کە شتێکی نا ئاسایی لە لای دەستە ڕاست لەخووارووی قەڵای حاجی ئاغاوە هەیە لەناو ئەم مەجلیسە گەورەیەدا لەحاجی ئاغا بەولاوە کەس نەیدەزانی ڕووداوی لای دەستە ڕاستی قەڵای حاجی ئاغا نائاسایی یە . هەرزەو لاوی کەپشتیان لە شانۆی ڕووداو بوو هەرگیز زاتی ئەوەیان نە دەکرد ئاووڕ بدەنەوە ، هەرچی پیرو بەساڵاچوو و ئاغازادەکانی کە ڕوویان لە شانۆکە بوو، هیچ شتێکی نائاسایی نەکەوتە بەرچاویان ، بەڵام هەمووشیان هەستیان بە نارەحەتی حاجی ئاغا کرد .

ئیتر کات درەنگ بوو، بانگی شێوان نزیك بووەوە ، خەڵکەکە یەك لە دووای یەك خواحافیزیان لە حاجی ئاغا کرد ، بەڵام ئەو. هەموو بیرو هۆش وهەست ونەستی لای دیمەنی دەستەڕاستی ماڵی خۆیان بوو، لەپاش ئەم هەموو پێش خوواردنەوە وتەنگاو بوون وگوڕڕانە سایکۆلۆجیانەی بە سەر حاجی ئاغادا هاتن ، بلحە بلحێکی لێوە هات ووتی : فایدەی چی تازد تەواو ، خوا دەزانێ جارێکی تر دەیان بینمەوە یانا؟!

ئەو شەوە تا بەیانی خەو نەچووە چاوی حاجی ئاغاوە ، ئەم لاو ئەو لای دەکرد ، نوقمی ناو گێتی ی خەیاڵ بووبووو لەگەڵ دەروونی دەدوا : بۆچ یەکسەر لەمەسەلەی نەکۆڵی یەوە؟ بۆچ ئەلە چەوتەی نەنارد؟

با خەڵکی دابنشتین ئەو لە هەموو ژیانی دا هەرچی کردبێ بە دزی نەیکردوە ، هەموو شتێکی ئاشکرا بووە ، هەموو کردەوەیێکی لە پێش چاوی خەڵکی بوو! بەڵکو سبەی و دوو سبەی وجارێکی تر ئەو کارە ڕووی نەدایەوە!

ئەم وەرەوورد و لێکدانەوانە خەریك بوون مێشکی حاجی ئاغا بتەقێنن بەڵام بریاری دا واز لەم مەسەلەیە نەهێنێ ، ئیتر کەوتە پیلان دانان بۆسبەی و دووسبەی تا دەگاتە ئامانجی خۆی .

حاجی ئاغا باش دەیزانی سەر لە بەیانیان وکاتی چەشتەنگاو و ئێواران نێوان بانگی عەسر و بانگی شێوان بەگشتی ژنان دەچن بۆ سەر کانی بێ گومان هەرکە چاوی پێیان بکەوێ ، دەست بەجێ دەکەوێتە لێکۆڵینەوە ، جا ئەوە گرنگ نی یە بەیانی بەیانی ڕوو بدا کە بە تەنیا لە ماڵەوەیە یا ئێوارە بێ کە خەڵکی لای دەبن لە دیوەخانەی سەرسەکۆ.

بۆ بەیانی حاجی ئاغا تا نزیك نیوەڕۆ لەسەر نوینەکەی پاڵ کەوت ، ڕووی کردە لای دەستە ڕاستی و دەبڕ ووانی یە ڕێی کانی ی ژنـــان . تـووڕە بوو بوو ، دەمی کەفی کردبـوو، کەس نەیـدەوێـرا لەپێستی خۆی بجـوولێتـەوە . هەروەهـا لەخەڵکی ماڵـەوەش کەس زاتی ئەوەی نەدەکرد پرسیارێك لەحاجی ئاغا بکا ، کردەوەی وایان لێ نەدی بوو، سەریان سوڕ مابوو لەوەی کە سەرلـە بەیـانی لە دیـوەخانەی سەرسەکۆ پاڵ بکەوێ . ئەو ڕۆژەش دنیا هەندێ گەرم بوو. پێش نیوەڕۆ حاجی ئاغا ڕووی کردەوە ناو ماڵ ، ئەو ڕۆژە زۆر بێ دەنگ بوو، قسەی نەدەکرد، کەسیش نەیـدەوێـرا قسە بکا لەترسی داگیرسانی هەرا ، بەڵام هەموو کەسێك دەیزانی شتێك لەناوەوە هەیە .

ئێـوارە مەجلیس گەرم بوو، خەڵکـەکـە هەستیـان بەوە کردکـە حاجی ئاغـا تەنـدروستی باشـە ، بەڵام تەنگـوچەڵـەمـەیێك چرنـووکی لەمێشکی گیـر کردووە، خەڵکەکە هەمووبیریان لە حاجی ئاغا دەکردەوە، ئەویش چاوی تەنیا لە ڕێی کانی ژنان بوو ومێشکیشی لای ئەو دیمـــەنـە بوو کەلـە ڕۆژی ڕابـردوودا چاوی پێ ی کەوت لەپڕ زیرە لە حاجی ئاغا هەڵسا!

- بە زاتی خوا خۆیانن!

سەری وەرگێڕا و ڕووی کردە دەرگای ماڵی خۆیان وبە دەنگێکی بەرز هاواری کردە خزمەتکاری تایبەتی ی خۆی :

- ئەلە . . ئەلە! . . وەرە زووکە!

- بەڵێ قوربان

حاجی ئاغا دەستی بۆ سەر ڕێی کانی ی ژنان درێژ کردو ووتی :

- ئەم دوو کچە دەبینی چۆن وەکو قاز دەڕۆن و زۆر لەخۆبایین!

- بەڵێ قوربا ن .

- دەبڕۆ بزانە کچی کامە ناجسنێکن وابە فیزەوە دەڕۆن ووەکو لە خۆیان گەورەتر لەم ناوەدا نەبێ ! .

ئەلە چەوتە چووە سۆراغی دووکچەکە وحاجی ئاغاش کەوتە باسیان :

- من نەمـەـدیـوە کچـی چوواردە پازدە ساڵـی وابـێ پەروا بێ ، کچی خڕو پڕوجووان ، بەم جۆرە خۆیان با بدەن لە ڕێگەی کانی جەرەی سەر شانیـان لە شەوقی ناز وفیـزیـان بلەرێتەوە، ئەنگوچکیان لە سەرقوڵ و باسکیان بترازێ!

کابرایێکی پیری بە ساڵا چووی تووتنەوان ووتی :

•

- قوربـان لە سایـەی خوا و ئێـوەوە، خۆپیـاوهەر نی یـە بتوانێ ئاوڕیش لە ڕێی کانی ی ژنان بداتەوە ، لەبەر ئەوە بێ شەرعی نی یە ژنان لە نێوان خۆیان دا هەرچی بکەن .

- بەڵێ ڕاستـە ، بەڵام هەمـوو شتێـك سنووری هەیە ، بۆچ لە ڕەوتیـان دائـم سمت و کەفەڵە گەورەو جووانانەیان با دەدەن ، ئەمە بێ شەرعی نی یە؟

هێشتـا حاجی ئاغـا قسەی تەواو نەکرد بوو، ئەلە چەوتە هاتەوە ، بە هەڵەکە هەنسکێ ووتی :

- قوربـان! ئەمـانـە یەکێکیان کچی هەمزە ئاغای نەوەی عەزیز ئاغای مامی باوکتە ، ئەویتریان کچی مچەی شەریفە!

حاجی ئاغـا تووڕە بوو ، دەمی تێـك ئاڵا ، قسەکانی پچڕپچڕ بوون ، نەیـدەزانی بڕیـاری چی بدا، لەبەر ئەوە هەر سەری با دەدا وبلمە بلمی دەهات ، بەڵام دیار بوو بڕیار دەگەڕا . ئەلە هەر بەپێوە وەستا بوو. خەڵکەکەش چاوەڕوانی قسەی حاجی ئاغا بوون. لەپاش کۆکین وسەر بادان وگرژ بوون ووتی :

- نەیســە کچی هەمـزە ئاغـا هەر چیش بکـا ڕێی تێ دەچێ! بەڵام کچی مچەتۆ بۆ لە قالبی خۆت دەرچووی؟ نازانی کچی کێ ی؟

هەندێکی تریشس کۆکی وبە دەم هەنسکەوە لەسەر قسەکانی ڕۆیشت :

- بەڵـێ !بـەڵـێ! نەوەی عەزیــزی مامـی باوکیشم ، خـوا سەلامـەتیـان کا، وە نەبـێ زۆر بە ڕێ وجـێ بن . . نابینی

ئەوەندە بزێو و ن ئەوەیان پڕ بە هەموو دنیا بلاو بوونەتەوە.
کە یشتوونەتە مەکەومەدینەو قاپی ی شام. بوون بە ئەفەندی و
دوای هەقی هەژارانیش دەکەن. نابینی کچی هەمزە ئاغا
وەکو تەنیا لەگەڵ کچی مچە دەستە خوشکایەتی دەکا و
ڕێ ی کانی خۆی با دەدا! بەڵکو جەرەش لەسەر شانی دادەنێ
وەکو مسکینان دەچێتە ئاوێ!

کەس وەرامی نەدایەوە. ووزنە لەدەمی دانیشتووان
دەرنەچوو، ئەلە چەوتەش لەخزمەت وەستا بوو وچاوەڕووانی
فەرمانی دەکرد. حاجی ئاغا دا مابوو وەکو بلێی هێشتا
بڕیاری نەدابوو چی بکا. دەستی بە کۆکین کردەوە، زۆری
کۆکەکان سرووشتی نەبوون. بیری دەکردەوە، سەری با دەدا
. لەپڕ خۆی ڕاست کردەوەو ڕووی کردە ئەلەو ووتی:

.. خەبەر بۆ کچەکەی هەمزە ئاغا بنێرە بابێ بۆماڵی خۆمان بۆ
ئەوەی تەنبێ ی بکەم، دەستە خوشکایەتی هەموو هەرچی و
پەرچی پێك نەکاو جەرە لە سەر شانی دانەنێ وبچێ بۆکانی. .
ئای کە شوورەیی یە! بۆمچەی ناشەریفیش سەرانەی خەتای
کچی لێ وەربگرن.

- قوربان بەناوی چی یەوە سەرانەی لێ وەربگرین،

- بەناوی ئەوەی کچی خر وپڕ وجوان و سمت گەورە و
ئەستووره نابێ بەم شێوەیە خۆی بنوێنێ لە ڕێ ی کانی ی
ژنانا! ئەلە زمانی تێك ئالا، لە حاجی ئاغا نەگەیشت،
چونکە ناوی ئەم سەرانەیەی بۆڕوون نەکردەوە. زۆر باشیش
دەیزانی کەئەو سەرانەیە لەمەودووا دەبێتە سەرانەیێکی ترو
دەچێتە ناو ئەوانی دیکەوە، ئیتر ووتی:

- قوربان ! واتە سەرانەی سمت.

- بەلێ! بەلێ! گەوجە! بلێ «سمتانە»

لەڕۆژی ١١ی مارتی ١٩٨٤لە
شاری عەننابەی جەزائیری نووسراوەتەوە.